

Yayın Tanıtımı: Özgül, M. Kayahan. *Bindik Bir Alâmete + Dikiz Aynasından*. Ötüken Neşriyat, 2022. ISBN: 978-625-408-201-6, 565 s.

M. Kayahan Özgül'ün "*Bindik Bir Alâmete...*" ve "*Dikiz Aynasından*" adlı kitapları, şık bir tasarımla, Ötüken Yayınlarının edebiyat araştırmaları serisinde okuyucusuyla buluştu.

Eserin ilk cildinde otomobilin edebiyatımıza girişi ve edebî esere nasıl yansıdığı konusu üzerine geniş çaplı bir araştırma karşımıza çıkar. Eserin ikinci cildi ilk cildin yazımı için yapılan araştırmalar esnasında tespit edilenlerden yapılan tematik bir seçkidir. Hacim kaygısıyla roman ve oyunların dâhil edilmediği daha çok şiir, hikâye ve köşe yazılarından oluşmaktadır. Kronolojik bir sıra ile yerleştirilen seçki sayesinde otomobile bakışın zaman içerisindeki seyrini ve dildeki kelime kadrosunun değişimini takip etmek mümkün.

İlk cilt "Sözbaşı", "Yola Çıkarken", "Merhaba Otomobil", "At'tan Beygir Gücüne Otom-at Kültürü", "Teknoloji Karşısında Edebiyat", "Şoför", "Kadın Şoför", "Oto-Literatür", "Sonuç Olarak" ve "Zeyl: Argoya Dikiz" başlıklı bölümlerden oluşmuştur.

Yazar, "Sözbaşı"nda kitabın nasıl oluştuğunu anlatır. Burada zihniyet farklılığı sebebiyle batının ve Türklerin otomobile bakışı ve yükledikleri anlam üzerinde durur.

"Yola Çıkarken" başlıklı bölümde insanın makineyi icat etmesinden ve makinenin sanayi devrimini tetiklemesinden bahsedildikten sonra kâinata Tanrı'dan çıkmış bir makine olarak bakan insanın makineyi Tanrılaştırmasının altında yatan rasyonel-pozitivist akıl ilişkisine dikkat çekilmiştir. Bu bakışın Batı zihniyetini temsil ettiği, sanayi devrimi ve sonrasında modernleşmeyi yaşamayan doğu toplumları için böyle bir bakıştan söz etmenin pek mümkün olmadığı ifade edilir. Osmanlı toplumunun müteharrik

TÜRKÜK BİLİMİ ARAŞTIRMALARI
JOURNAL OF TURKOLOGY RESEARCH
52. SAYI / VOLUME
2022-GÜZ / AUTUMN

Sorumlu Yazar
Corresponding Author

Dr. Öğr. Üyesi
Seher ERDOĞAN ÇELTİK

Gazi Üni.
Gazi Eğitim Fak.
Türk Dili ve Edebiyatı Egt. ABD

sehererdogan@gazi.edu.tr

ORCID: 0000-0002-9686-6524

Atf
Citation

Erdoğan Çeltik, Seher. "Yayın Tanıtımı: Özgül, M. Kayahan. *Bindik Bir Alâmete + Dikiz Aynasından*." *Türkük Bilimi Araştırmaları*, no. 52, 2022, ss. 221-226.

YAYIN TANITIMI
BOOK REVIEW

makinelerle tanışmasından söz edilen eserde; öncelikle Osmanlı toplumundaki kara nakliyeciliği konusunda bilgiler verilir. Yayalara göre dizayn edilmiş yollara/ İstanbul sokaklarına giren arabalar ve yaşanan sıkıntılardan söz edilirken Osmanlı mimarisinin karakteristik özelliklerine de dikkat çekilir. Bu arada arabanın Osmanlı topluma girişi ve yaygınlaşması sırasında kullanılan *talika*, *koçu*, *fayton* gibi araç çeşitleri hakkında da bilgiler paylaşılır. *Araba Sevdası* ve çeşitli kantolar notalarıyla birlikte örnek olarak verilir. Buraya ve diğer bölümlere yerleştirilen fotoğraf, afiş vs. gibi görseller; kitabı zenginleştirirken okuyucunun ilgisini de çeker.

“Merhaba Otomobil!” başlığı altında; payitahtın “urbanist” tavrı sebebiyle otomobilin şehre girmesine ve kullanılmasına başta katı bir tutum sergilenmesinden bahsedilirken diğer şehirlerdeki araba kullanımına ilişkin bilgiler de verilir. İlk otomobil kayıtları ile ilk kazalar konusunda doküman paylaşılır. Bu sırada acemi kelimesinin nereden türediği gibi bilinen bazı bilgilerin tashihleri de yapılır. Meşrutiyet’ten sonra İstanbul’da araçların yaygınlaşmasına direnen Osmanlı’nın Anadolu için araç kullanımını teşvik etmesinin şehirleşme ve mimari politikasıyla olan ilişkisine değinilir. Otomobilin birdenbire hayatımıza girmediği, hayvan ve motor gücüyle hareket eden diğer araçların da beraberinde kullanıldığı hatırlatılır. Balkan Savaşı yılları devletin motorize güce duyulan ihtiyaç sebebiyle otomobil alımına önem verilmesinden bahsedilen bölümde mütareke yıllarında İstanbul’da otomobil kullanımından ve bunun romanlardaki yansımından bahsedilir. Bu bağlamda *Üç İstanbul*, *Sodom ve Gomore* ve *Sözde Kızlar* romanları ve romanlarda otomobilin İstanbul hayatında nasıl bir yer işgal ettiği anlatılır.

Sevr Antlaşması ile Türk topraklarına transit geçiş yapan otomobillere sorgusuz sualsiz izin verilmesi, ülkenin bir anda otomobille dolmasına sebep olur. Burada İngilizlerin İngilizce yazılan trafik kuralı levhalarının fotoğraflarından Osmanlı halkını hesaba katılmadığı sonucuna ulaşıyor. O dönemde motorlu taşıtlara bir nizam kazandırma kaygısıyla arabaların kayıt altına alınmaya çalışıldığı ve otomobil kullanmak için kurslar verildiğinden söz edilen eserde; Türkiye’de otomobil piyasanın nasıl oluşturulduğu, hangi araçların ve markaların tercih edildiği konusunda istatistiksel bilgiler de paylaşılır. Ayrıca otomobil, motosiklet ve bisikletin hayatımıza girişi ve yerleşmesinin edebî eserlerdeki izdüşümleri de tarihsel gelişim çizgisi üzerinden takip edilir.

“At’tan Beygir Gücü’ne Otom-at Kültürü” başlıklı bölümde at kültürü, insan-at ilişkisi üzerinde durulduktan sonra otomobilin atın yerini almasının psikolojik, sosyal ve edebî yansımalarına ve sonuçlarına dikkat çekilir. Otomobil kelimesinin etimolojisi üzerinde durulduğu gibi otomobilden bahseden ilk şiirle başka örneklerin de metne yerleştirildiği görülür.

“Teknoloji Karşısında Edebiyat”; batı ve doğunun teknolojiye bakışı ve bunun edebiyat için ne ifade ettiği fikri üzerine temellendirilir. Burada batıda muhayyilenin teknoloji açısından önemine dikkat çekilmiş; teknolojinin edebiyatla kendisine temsil alanı bulduğu ifade edilmiştir. Doğu için ise tahayyül ve tasavvurun insanın iç dünyasını zenginleştirmek için var olduğu fikri vurgulandıktan sonra doğunun teknolojik aygıt olarak sate yüklediği anlam üzerinde durulmuştur. Yine zihniyet çerçevesinden doğunun ve batının otomobile bakışı; edebî eserler üzerinden gözler önüne serilirken otomobil tutkusunun modernleşirken millî benliği sarsan taraflarına da dikkat çekilmiştir.

Edebiyatın kültür taşıyıcılığı; teknolojinin gelişmesinde muhayyile görevi üstlenmesi ve teknoloji karşısında beşerî kıymetleri koruma vazifesi hatırlanmış; bu bağlamda otomobilin hayatımıza ve edebiyatımıza girişi konusuna yer verilmiştir.

“Şoför” bölümünde kelimenin etimolojisi, hayatımıza nasıl girdiği ve edebî eserlerde nasıl yer aldığı üzerinde durulur. Edebî eser örneklerinin yanında sinemaya aktarılanların afişleri de dikkat çekicidir.

“Kadın Şoför”; kadının otomobile olan ilişkisinin irdelendiği bölümdür. Otomobilin erkekle ilişkisini taklitle başlayan kadın- otomobil münasebeti -karikatür, Şoför Nebahat'in afişi, Samiye Cahid'in ehliyeti gibi ilginç görsellerle zenginleştirilerek- edebiyatımızdaki kadın figürleri üzerinden verilir. Burada kadın şoförlerin edebî esere yansıyan figürleri üzerinden yapılan çıkarımlar ilginçtir.

“Oto-literatür” üst başlığı altında medenîleşme ve modernleşmenin temsilcisi olarak görülen otomobilin A. Huxley'in *Cesur Yeni Dünya*'sıyla nasıl Tanrılaştırıldığına dikkat çekilir. Böylece dinin yerine makinenin konumlanmasından bahsedilir. Sonrasında otomobile birlikte makineleşen insan figürünün hayata yerleşmesi örnekler üzerinden anlatılır. Bu bölüm; “Hız”, “Kaza”, “Kötülük”, “İnsanlaştırma”, “Erkeklik”, “Âşıkdaşlık”, “Mobil-mekân”, “Zengin ve Nüfuz”, “Oyuncak”, “Terakki, Medeniyet, Mutluluk”, “Özgürlük ve Flâneur”, “Gurbet ve Sıla” olmak üzere on iki alt başlık şeklindeki tasnifiyle otomobilin Türk edebiyatı ve kültüründeki yansımalarına ışık tutar. Yazar Türk'ün otomobile olan imtihanının edebî sonuçlarını bu tasnifle okuyucuya sunar.

“Hız” ile modern çağın güç ve zaferini temsil eden otomobilin onu kullananlar üzerindeki etkisi örnekler üzerinden göz önüne serilir.

“Kaza” alt başlığı yine bir kültür ve zihniyet farkı üzerinden verilir. Batı, kaza ile cinsellik arasında kurduğu güçlü bağ ile otomobile bakarken Türkler onu başta şamatacı bir oyuncak, rahat yürümeyi engelleyen, huzuru bozan bir araç görür. Daha sonra onu nüfuz ve gücün temsilcisi olarak

kabul eder. Kazayı ise can yakan, ocak söndüren olarak kabul ettiği için otomobile besmele ile binilen, sağ salim varmak için duaların edilen ve korkulan bir araçtır. Türk edebiyatında kazanın sadece kaza olarak yer almasının sebebi Türklerin otomobile yüklediği anlama bağlanır. Motorlu taşıt kazalarının ilk başta dehşet ifadesi iken kısa zamanda sıradanlaşması üzerinde durulur. Arif Nihat Asya'nın *Köpeğin Öcü* isimli manzum hikâyesi de ölümlü kaza sonrası alınan öcü anlatması bakımından dikkat çekici bir örnek verilir.

“Kötülük”; otomobilin hızı ve insanın direksiyona geçtiğinde dönüştürüleceği hayvanî taraflarının bir anda ortaya çıkabilmesi neticesinde gerçekleşen kötü olayların anlatıldığı bölümdür. Bu durum edebî eserler üzerinden değerlendirilir.

“İnsanlaştırma” adlı bölümün spot cümlesi şu olmalı: “Modernite, teknolojiye müştak insanı yarattı, modern insan da teknolojik aşk öznesini...” İnsanın hastalıklı psikolojisi ve otomobil kadın ilişkisini cinsel düzlemde düşünerek tasarlamak ya da anne rahmini hatırlatıcı mahiyette tasarlanan otomobiller vs. örnekleri metinde batı zihniyetinin otomobile bakış açısını örnekleme açısından önemli. Doğunun ve bilhassa biz Türklerin cansız varlıklarda can, canlılarda ruh ve insanî vasıflar bulma çabası Yunus'tan Pir Sultan'a, Köroğlu'na kadar tarihî seyrinde örneklerle zihniyeti yansıtmakta. Daha sonra roman figürlerinde otomobili ile konuşan örnekler ve otomobili başlı başına bir karakter olarak anlatmaya başlayan eserler, otomobil algısının ve imgesinin değişmesi ile bunun kültürdeki yansımaları edebî eserlerden örneklerle anlatılır. *Sarı Traktör*, *Fikrimin İnce Güllü*, *Buzdan Kılıçlar* ve *Fındık Sekiz* örnek olarak işlenen eserlerdir.

“Erkeklik”te erkeğin olmazsa olamaz “at, avrat, silah” üçlemesinin yerini otomobilin almasından söz edilir. “Otomobil, modern zamanların şövalyesinin bütün vücudunu saran zırhıdır ve erkek, onun içinde iken kendini daha güçlü, muzaffer, kadir ve cazip hisseder.” Böylece arabaların aslında erkekler için tasarlandığı daha sonra kadın sürücülerin artışıyla kadınsı tasarımlarla desteklense de hep erkek kaldığı ifade edilir. Bir erkek için otomobil kendisini yansıtır öyle ki bir kartvizit, belki kimlik kartı gibidir. Bu bağlamda eserlerde otomobil figürüne bakılmıştır.

“Âşıkdaşlık”ta otomobilin buluşma mekânı olması ve bunun eserlere yansımaları örneklerle karşımıza çıkarken “mobil-mekân”da otomobilin insanlar için evlerinin bir parçası olarak algılandığı ve bunu destekler tarzda dizayn edilmeleri hatırlatılır. Otomobilini eve benzetme kaygısı sahiplerinin de kendi zevklerine göre otomobili tezyin etmeleri sebebiyledir. Burada kılık kıyafetin de otomobilin günlük hayattaki yerine göre değişime uğradığına dikkat çekilmiş, otomobilden büyük araç sahiplerinin araç arkası yazılarla onları nasıl içselleştirildiğinden bahsedilmiştir.

“Zenginlik ve Nüfuz”da otomobilin hayatımıza girdiği yıllarda zenginlik ve nüfuz göstergesi olarak eserlere yansımından söz edilir. Günümüzde isteyen herkesin bir şekilde otomobil sahibi olması hasebiyle bir zenginlik göstergesi olmaktan çıksa da yüksek meblağlara alınan araçların hâlâ bu vasfı korumasından bahsedilir. *Mahşer*, *Fikrimin İnce Gülü* ve *Sessiz Ev* romanları ile Cemal Süreya’nın ve Sabahattin Toeman’ın Cadillac şiiri burada dikkatimizi çeken örnekler arasındadır. Yine Robin *Sharma Ferrarisini Satan Bilge* ve Baybars Altuntaş’ın *Otobüsten İndim Bmw’ye Bindim* kitaplarıyla kutuplara çekilen bir edebî anlayışa yer verilirken otomobil imgesinin proleter ve devrimci edebiyatın sonunu hazırladığı ifade edilir.

“Oyuncak” ta çocukların gelecekteki dünyalarını oyuncakların şekillendirmesinden söz edildikten sonra oyuncak araba ile oynayan neslin büyüdüğünde gerçek bir otomobile sahip olmak için çaba sarf edeceği çıkarımına ulaşılır. Bunu fark eden araba firmalarının ustalıklı bu işi yönlendirdikleri söylenir.

“Terakkî, Medeniyet, Mutluluk” başlıklı bölümde; medeniyet ile otomobilin özdeşleştirilmesi ve medenîliği yakalamak bahasına otomobil sahibi olmaya çalışmanın edebî eserlerdeki izdüşümleri takip edilebilir.

“Özgürlük ve Flâuner”de “hürriyetin iradi olarak yönlendirildiği vehmi” sebebiyle otomobilin seyahat kolaylığından dolayı hürriyet fikri ile özdeşleştiği söylenir. Burada modern hayatın şehirli insanının yarattığı aylak adam, kadın terimlerinden ve otomobilin seyahat esnasındaki mobil mekân olmasından ve bunun “mania” ve “dromoman” gibi psikolojik durumlara sebebiyet vermesinden de bahsedilir.

“Gurbet ve Sıla”da teknoloji çağında gurbetin daha yakın, sılanın ise daha uzak olduğu fikri; Tahsin Yücel’in Şoför Memed’i üzerinden verilir. Burada edebiyatın şehirde kalan ile oradan göçenin ilişkisini gözleme işinin yüklenmesine dikkat çekilir.

Sonuç bölümünde makinenin sadece alıcısı-tüketicisi olan toplumlarla makinenin yaratıcısı-üreticisi toplumların makine insan ilişkilerinin sorgulanmasının birbirinden oldukça farklı sonuçlar doğurduğu ifade edilir. Bu bağlamda Osmanlı toplumuna saatin girişi ve geleneğe eklemeliğine dikkat çekildikten sonra Jale Parla’nın insan-makine ilişkisini edebiyatın cazip bir alt türü olarak değerlendirmesindeki eksik noktalara dikkat çekilmiş ve bu araştırmadaki sonuçlardan hareketle Jale Parla’nın ulaştığı sonuçların tatmin edici olamamasının gerekçeleri dile getirilmiştir.

Zeyl: Argoya Dikiz’de şoförün nesep olarak Yeniçeri ocağına olan bağına dikkat çekilir. Şoför argosunun kökenleri de İstanbul’un en zengin argolarından birine sahip olan bu yeniçeri kültürünün mirasıdır. Bu bölüme

araba ve trafik terminolojisindeki kelimelerin şoför argosundaki karşılıklarından oluşan küçük bir lügatçe eklenmiştir.

Eserde zihniyet çerçevesinde modernizmi yaşayan (Batı) ve yaşamayan (Doğu) toplumların farkları, neden modernleşmeyi tercih edip/etmedikleri gibi düşünceler üzerinden otomobil-insan ilişkisi irdelenmiş ve bu ilişkinin yansımaları hem batı hem doğu edebiyatında hem de farklı disiplinlerdeki bilgilerle zenginleştirilerek okuyucuya sunulmuştur.

“Bindik Bir Alâmete...” ve “Dikiz Aynasından”; insan-otomobil ilişkisini zihniyet çerçevesinde edebî eser üzerinden takip etmek isteyenler için oldukça doyurucu bir çalışma. Meraklılarına tavsiye edilir...